

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2011. május 18.

FILOZÓFIA
KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA

2011. május 18. 14:00

Az írásbeli vizsga időtartama: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A rész**(30 pont)**

1. Írja a fogalmak mellé annak a filozófusnak a nevét, akivel a fogalom elsődlegesen kapcsolatba hozható!

Fogalom	Filozófus
Bábáskodás módszere	
Übermensch	
A priori	
Módszeres kétely	
Szubsztancia	
Logosz	
Részesevés tana	
Első mozgató	

8 pont

2. A következő állítások közül melyek vonatkoznak Arisztotelész- és melyek Platón filozófiájára? Írja az állítások számát a nevek mellé!

1. Platón tanítványa volt.
2. Szókratész tanítványa volt.
3. A folyton változó, érzékelhető világon túl létezik valami állandó, örök valóság.
4. Műveit dialógusokban írta.
5. *A mozdulatlan mozgató* a tiszta forma.
6. Teleologikus világmagyarázatot adott.
7. A tanulás visszaemlékezés.
8. *Az Állam* c. művének a VI-VII. részében (503 e-517 c) három metaforikus kép olvasható – a Nap-, az Osztott vonal- és a Barlang hasonlat.

9. *Nikomakhoszi etika* című művében abból indul ki, hogy milyen módon érhető el a legfőbb jó, a boldogság.

10. Az *Organon Kategóriák* című részében a létezőket tíz csoportba sorolja be.

Platón:

Arisztotelész:

10 pont	
---------	--

3. Röviden, tömören fogalmazza meg, hogy mi a szerepe az álom-argumentumnak Descartes filozófiájában!

.....

4 pont	
--------	--

4. Ismertesse röviden, tömören a kopernikuszi fordulat lényegét Kant filozófiájának ismeretében!

.....

4 pont	
--------	--

5. „Mert a kutatás és a tanulás teljes egészében nem más, mint visszaemlékezés” – írja Platón *Menón* című művében. Értelmezze röviden az idézetet!

.....

.....

.....

.....

.....

4 pont	
--------	--

B rész

Szövegértelmezés, reflektálás (feladatonként 35 pont = 70 pont)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül kettőt a megadott szövegrészlet felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófiai problémára! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. Miért tekinthetjük a felvilágosodás szellemi iránytűjének Kant *Válasz a kérdésre: Mi a felvilágosodás?* című értekezését?

(Megadott műrészlet: Immanuel Kant: *Válasz a kérdésre: Mi a felvilágosodás?*)

2. . Érték nélküli világba kerül-e az ember, ha „Isten halott”?

(Megadott műrészlet: Friedrich Nietzsche: *A vidám tudomány*)

3. Szent Ágoston milyen értelemben használja a szabadság fogalmát? Miként járhat együtt az emberi léttel a szabadság?

(Megadott műrészlet: Szent Ágoston: *A szabad akaratról*)

(A szövegrészletek a feladatlap 6–9. oldalán található.)

1. szövegrészlet

A felvilágosodás az ember kilábalása maga okozta kiskorúságából. Kiskorúság az arra való képtelenség, hogy valaki mások vezetése nélkül gondolkodjék. Magunk okozta ez a kiskorúság, ha oka nem értelmünk fogyatékoságában, hanem az abbeli elhatározás és bátorság hiányában van, hogy mások vezetése nélkül éljünk vele. Sapere aude! Merj a magad értelmére támaszkodni! – ez tehát a felvilágosodás jelmondata.

Restség és gyávaság okozza, hogy az emberiség oly nagy része, habár a természet már rég felszabadította az idegen vezetés alól, szívesen kiskorú marad egész életében, s azt is, hogy másoknak oly könnyű ezek gyámjává feltolni magukat. Kiskorúnak lenni kényelmes. Ha van egy könyvem, amely eszemül, egy lelkipásztorem, aki lelkiismeretemül szolgál, s egy orvosom, aki megszabja az étrendemet stb., akkor igazán nincs szükségem arra, hogy magam fáradozzam. Ha fizetni tudok, nem kell gondolkodnom, elvégzik helyettem mások ezt a bosszantó munkát. S hogy az emberiség legnagyobb része (s közte az egész szépem), túl azon, hogy fáradságos, fölöttébb veszélyesnek is tartsa a nagykorúságig teendő lépést, arról már ama gyámok gondoskodnak, akik jóságosan magukra vették a rajtuk való felügyeletet. Miután elbutították jószágaikat, s gondosan vigyáztak, nehogy e jámbor teremtmények egy lépést is tehessenek ama járókán kívül, amelybe bezárták őket, megmutatják nekik az őket fenyegető veszélyeket, ha megpróbálnának egyedül járni. No, a veszély éppen nem olyan óriási, mert néhány esés árán végül csak megtanulnának járni; de egy ilyen példa mégiscsak megfontoltta tesz, és visszarettent minden további kísérlettől.

Az egyes embernek nagyon nehéz tehát a szinte természetévé vált kiskorúságból kivergődni. Valósággal megszerette, s egyelőre valóban képtelen arra, hogy a saját fejével gondolkodjék, mivel soha nem is engedték, hogy megpróbálja. A természeti adottságok értelmes felhasználásának vagy inkább a velük való visszaélésnek mechanikus eszközei: a szabályzatok és formulák – az örökös kiskorúság béklyói. Még aki levetné azokat, az is csak bizonytalanul ugranék át a legkeskenyebb árkon is, mivel nem szokott hozzá a szabad mozgáshoz. Ezért csak keveseknek sikerült, hogy önálló szellemi tevékenységgel kilábaljanak a kiskorúságból, és biztosan járjanak.

Ám, hogy egy közösség váljék felvilágosodottá a maga erejéből, az sokkal inkább lehetséges, sőt, ha szabadságot engednek neki, majdnem elmaradhatatlan. Mert mindig lesz néhány önállóan gondolkodó ember, még a nagy sokaság kinevezett gyámjai között is, akik levetvén a kiskorúság igáját, terjesztik is maguk körül az értelmes önbecsülés s az ember önálló gondolkodásra hivatottságának szellemét. Sajátos módon az a közösség, amelyet előzőleg ők hajtottak igába, utóbb őket magukat is arra kényszerítheti, hogy ez iga alatt maradjanak, ha néhány más, a felvilágosodásra teljességgel képtelen előjárója a közösséget erre bujtogatja. Ennyire káros tehát az előítéletek elültetése, mert ezek végül azokon bosszulják meg magukat, akik vagy akiknek elődei létrehozták őket. Ily módon egy közösség csak lassan juthat el a felvilágosodásig. Egy forradalom megbuktathatja ugyan a személyes despotizmust, a kapzsi és uralomvágyó elnyomást, de soha nem eredményezi a gondolkodásmód reformját; hanem egyszerűen a régiek helyett új előítéletek pórázára fűzi a gondolattalan tömeget. E felvilágosodáshoz azonban semmi egyéb nem kell, csak *szabadság*, annak is a legártalmatlanabb fajtája: nevezetesen az ész minden kérdésben való nyilvános használatának szabadsága.

(Immanuel Kant: *A vallás a pusztán ész határain belül és más írások* Budapest, Gondolat Kiadó, 1980. 77-79. o.)

2. szövegrészlet

Az örült. – Nem hallottatok arról az örültről, aki fényes délelőtt lámpást gyújtott, a piacra rohant s közben folyton azt kiabálta: „Istent keresem! Istent keresem!” – Mivel a jelenlevők között éppen sokan voltak, akik nem hittek Istenben, nagy nevetés támadt. Tán elvesztette? – kérdezték egyesek. Talán csak nem szaladt el valamerre, mint valami gyerek? – így mások. Vagy netán elrejtőzött? Fél tőlünk? Hajóra szállt? Kivándorolt? – így kiabáltak és nevetgéltek összevissza. Az örült közjük vetette magát, szinte átlukasztva őket a tekintetével. – „Hová lett Isten? – kiáltott föl. – Majd én megmondom nektek! *Megöltük őt* – ti és én! Gyilkosai vagyunk mindannyian! De hogyan is csináltuk ezt? Hogyan is lehattunk képesek kiinni a tengert? Ki adta kezünkbe a spongyát az egész láthatár letörléséhez? E vonalak nélkül mi lesz egész építőművészetünk? Állnak-e házaink a jövőben is? És mi magunk vajon megleszünk-e még? Mit tettünk, amikor e földet elszakítottuk napjától? Merre halad most? Mi hova tartunk? Minden naptól egyre távolodunk? Nem zuhanunk egyenesen előre? Vagy hátra vagy oldalt vagy minden irányba? Van-e még fönt, és lent van-e? Nem a végtelen semmiben bolyongunk? Nem érezzük az üres tér borzongató fuvallatát? Vajon nem lett-e hidegebb? Nem jön-e közelebb és mindegyre közelebb az éj? Nem kell-e lámpást gyújtanunk fényes délelőtt? Nem halljuk tán az Istent temető sírásók ricsaját? Nem érezzük-e az isteni rothadás szagát? – elrohadtak az istenek is! Isten halott! Halott is marad! És mi öltük meg őt! Mivel vigasztaljuk magunkat mi, minden gyilkosok gyilkosai? A világ eleddig legszentebbje és leghatalmasabbja elvérzett késszúrásainktól – ki törli le rólunk a vérét? Milyen vízzel mossuk le magunkról? Miféle vezeklést, milyen szent játékot találjunk ki önmagunknak? E tett nagysága nem túlságosan nagy hozzánk képest? Nem kell-e istenné lennünk nekünk is, hogy méltónak mutakozzunk e tett nagyságára? Ennél nagyobb tett nem létezett soha – és aki e tett után születik, az éppen e tett révén magasabb rendű történelemhez tartozik majd, mint az előző volt!” – Az örült most elhallgatott és megint hallgatóira nézett: ők szintén hallgattak és idegen tekintettel bámulták őt. Végül a földhöz vágta a lámpást, hogy az menten kialudt és ezer darabra tört. „Túl korán jövök – mondotta –, még nincs itt az én időm. Még útban van ez az iszonytató esemény, még vándorol – még nem jutott el az emberek fülébe. A mennydörgésnek és a villámlásnak időre van szüksége, a csillagok fényének időre van szükségük, a tetteknek időre van szükségük, még elkövetésük után is, hogy meglássák és meghallják őket az emberek. Ez a tett még sokkal messzebb van tőlük, mint a legtávolabbi csillagok – és mégis ugyanezt tették meg!” – Beszéli még, hogy az örült azon a napon különféle templomokba tolakodott be és rázendített *Requiem aeternam deo*-jára (örök nyugalommal istennek – *A ford.*). Amikor kivezették és felelősségre vonták, egyre csak azt hajtogatta: „Ugyan mi egyebek ezek a templomok, ha nem Isten kriptái és síremlékei?”

(Friedrich Nietzsche: *A vidám tudomány* Budapest, Holnap Kiadó, 1997. 151-153. o.)

3. szövegrészlet

Istennek, a világ irányítójának legigazságosabb döntése szerint ama első házasságból tudatlanságban, erőtlenségben és halandóságra születünk, minthogy ama első pár is bűne miatt tévelygésbe, szükségbe és a halálba zuhant; így már az ember születésében eredendően Isten büntető igazságossága mutatkozik meg, fejlődésében pedig megszabadító irgalmasság. Mert az első embert megfosztotta a boldogságtól, de a termékenységétől nem, s így ennek utódai a maguk nemében testiségük és halandóságuk ellenére is a föld díszére és ékességére válnak.

Az viszont nem lett volna méltányos, ha az ember önmagánál jobbat nemzett volna. Ahhoz azonban, hogy az utódok Isten felé forduljanak, s így elkerülhessék a rájuk szabott ítéletet, mely az első ember Istentől való elfordulásából hárul rájuk, akaratukat nem elegendő

nem akadályozni, hanem támogatni is kellett. A világ teremtője ezáltal is megmutatta, milyen könnyen megmaradhatott volna az ember – ha akart volna – abban az állapotban, amelyben megteremtette: hiszen utódai még túl is tudtak jutni azon, aminek születtek.

Továbbá, ha Isten egyetlen lelket teremtett, s az összes utána született ember lelke ebből származik, elmondhatja valaki magáról, hogy nem vétkezett az első emberrel együtt? De ha minden egyes születendő emberben újraszületik a lélek, akkor az egyáltalán nem visszás, sőt a tökéletes rendezettség jele, hogy a vétkes előd a felelős az utód természetéért, a derék utód viszont kiérdemli az előd természetét.

Mi abban a méltatlan, hogy a teremtő úgy akarta megmutatni, sőt kitüntetni a lélek méltóságát a testi teremtményekkel szemben, hogy az egyik felemelkedése azon a fokon kezdődhet el, ameddig a másik süllyedt? Amikor az első bűnös lélek eljutott a tudatlanságig és az erő hiányáig, ezt joggal nevezhetjük büntetésnek, mert a büntetés előtt jobb volt.

Ha az utána születő lélek oly állapotban kezdi el életét, mielőtt még vétkezett, sőt élt volna, amilyenné a másik lett bűnös élete során, ez sem csekélység, s ezért köszönetet kell mondani teremtőjének; mert már születése és életének kezdete is jobb, mint egy mégoly tökéletes test. Mert már az is több a középszerű jónál, hogy lélek, és természeténél fogva felülmúl minden testet, de ezenfelül az is módjában áll, hogy a teremtő segítségével nemesebbé tegye magát, és buzgó istenfélelemmel mindazokat az erényeket elsajátítsa és magába olvassza, amelyekből a kínzó erőtlenség és a vak tudatlanság megfosztotta.

Ha ez így van, a születendő lélek számára az erő és a tudás hiánya nem a bűn büntetését, hanem a továbbhaladásra való buzdítást és a tökéletesedés kezdetét jelenti. Mert nem kis dolog, hogy mielőtt bármiféle érdemeket szerezhetett volna, az ember megkapja a természetes ítélőképesség adományát, melynek segítségével a bölcsességet a tévelygés, a nyugalmat pedig a fáradozás elé tudja helyezni, s így e javakra nem születése, hanem erőfeszítései révén tehet szert. Ha ezt nem akarja megtenni, joggal tartják majd bűnösnek, mert nem használta fel jól a ráruházott képességet.

Bár tudatlanul és erőtlenül született, semmilyen szükségszerűség nem kényszeríti rá, hogy megmaradjon ebben az állapotban. Az ilyen lelkeknek azonban csupán a mindenható Isten lehetett a teremtője; ő hozza létre őket, mikor még nem is szeretik, s ő tökéletesíti őket, ha már szeretik, s ő ad létet a nem létezőknek, azoknak pedig, akik szeretik őt, mert általa vannak, boldogságot.

Avagy talán Isten rejtekében már léteznek a lelkek, s őket küldi le, hogy a születendő emberek testét meglelkesítsék és irányítsák. Ezeknek az a feladatuk, hogy a bűnbeesés büntetéséből: az első ember halandóságából született testet jól irányítsák, az erények segítségével megtisztítsák, s törvényes és jól rendezett szolgálatot szabjanak ki rá, hogy ezáltal az elrendezésnek megfelelően és a maga idején helyet biztosítsanak számára is az égi halhatatlanságban.

Ha azután belépnek e világi létükbe és felöltik halandó tagjaik terhét, többé már nem emlékeznek előző életükre s magukra veszik létük fáradaimait: ebből származik a tudatlanság és a tehetetlenség. De ami az első ember számára a halál büntetése volt, és a lelket nyomorúságba taszította, az ezek számára annak a szolgálatnak a kapuja, melynek révén újra meg tudják szerezni testük romolhatatlanságát.

A tudás és erő hiányát csak azért nevezzük bűnnek, mert ezeket az első bűnösből származó test hozza létre a hozzákapcsolódó lelkekben, de sem nekik, sem a teremtőnek nem lehet bűnül felróni.

Mert ő megadta annak képességét, hogy a fáradságos feladatok idején helyesen cselekedjünk, és a feledés vakságában megmutatta a hit útját, és ítélőképességet kölcsönzött, melynek révén minden lélek belátja, hogy haszon nélküli tudatlanságából a tudás felé kell igyekeznie, és szüntelenül szorgosan kell fáradoznia, hogy a helyes cselekvéshez szükséges

erő hiányát le tudja győzni. Mindehhez a teremtő segítségéért és támogatásáért kell könyörögnie: ő utasítja és irányítja a próbálkozót a külső törvény és a szív buzdító belső hangja segítségével, és a boldog ország dicsőségét azok számára készíti elő, akik győzelmet arattak afölött, aki az embert a rosszra való csábítással eme nyomorúságba taszította és legyőzte.

(Szent Ágoston: *A szabad akaratról* Budapest, Európa Kiadó, 1989. 238-242. o.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

	maximális pontszám	elért pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

javító tanár

Dátum:

	pontszáma egész számra kerekítve	programba beírt egész pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum: